

УДК [343.7:004] (477)

Вадим Борисович Харченко,
доктор юридичних наук, доцент
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, Харків)

КРИМІНОЛОГІЧНА ПРОТИДІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ПІРАТСТВУ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ ТА ІНОЗЕМНИМИ НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ: ОЧІКУВАННЯ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

У статті розглядаються питання застосування щодо України різних обмежень у зовнішньоекономічній діяльності, пов'язаних із порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності. Аналізуються гносеологічні аспекти поширення в Україні інтелектуального піратства, державної політики протидії зазначеним посяганням, а також визначаються напрями та шляхи побудови в нашій країні інноваційного суспільства. Обґрунтовується, що здійснення різноманітного впливу на ІТ-сферу в Україні з боку як урядів окремих країн, так і неурядових об'єднань компаній-виробників інтелектуального контенту не обумовлено рівнем порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності в нашій державі, а залежить від конкретної політичної ситуації та має на меті зовнішній вплив на державну політику України. Водночас такий вплив порушує й права на захист від недобросовісної конкуренції та призводить до суттєвого ускладнення (аж до знищення) виробництва

© В. Б. Харченко, 2015

ділового та розважального програмного забезпечення в Україні, а також обумовлює експлуатацію вітчизняних фахівців виключно у напрямку офшорного програмування (IT-аутсорсинг).

Ключові слова: *детермінанти злочинів у сфері інтелектуальної власності; Міжнародний альянс інтелектуальної власності; ІПА; «Special 301» List; IT-аутсорсинг.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. Розвиток сучасної культури та матеріального виробництва неможливі без використання результатів творчої діяльності людини, законодавчого врегулювання прав інтелектуальної власності та належного забезпечення охорони прав на такі нематеріальні об'єкти від їх порушення. Визначаючи вагомість результатів інтелектуальної діяльності, філософ Карл Поппер пропонував уявити, що вся економічна система, включаючи промисловість та соціальні організації, знищена, але технічні та наукові знання збереглися. У цьому випадку людству знадобилося б не так багато часу для відновлення індустрії (хоча і не у повному обсязі та з деякими втратами). Але якщо уявити, що всі знання людства зникли, а матеріальні речі збереглися, то подібне є рівнозначним розселенню дикого племені у високоіндустріальній, але покинутій його мешканцями країні. Зазначене, на його думку, швидше за все, призвело би до повного зникнення будь-якого відлуння цивілізації [17, с. 17].

Якщо зробити ретроспективний аналіз інтелектуального розвитку нашої держави, то у 1990 році Україна була однією з самих високотехнологічних країн, а за кількістю наукових інститутів та установ перевершувала всі країни світу (як до самостійного члена ООН, щодо України велася окрема статистика). Незважаючи на суттєве відставання у рівні життя, за якістю життя, яку визначають освіта, медична допомога, наявність житла, доступність роботи тощо, Україна займала 10 місце в світі, випереджаючи навіть США [14].

Безумовно, що існуюча за часів СРСР система правового врегулювання творчої діяльності (прав авторів та винахідників) кардинально відрізнялася від існуючих у всьому світі підходів, але, по-перше, поступово наближалася за своїм змістом до світових стандартів регулювання зазначених відносин [16], а по-друге, в цілому позитивно виконувала свою функцію, про що свідчить кількість творів, авторських свідоцтв, патентів та свідоцтв на раціоналізаторські пропозиції, що видавалися в Україні у ті часи.

Наведене цілком визначало і сферу високих технологій. Обчислювальний центр Академії наук Української Радянської Соціалістичної Рес-

публіки (далі – УРСР), перетворений у 1962 році на Інститут кібернетики (на сьогодні – Інститут кібернетики імені В. М. Глушкова Національної Академії наук України), мав своїм завданням розвиток обчислювальної техніки і кібернетики та їх застосування в усіх галузях господарства, науки, оборони. Саме у цій науковій установі ще у 1950 році (за часів її перебування у складі Інституту електротехніки АН УРСР) під керівництвом академіка С. О. Лебедева було створено першу в континентальній Європі Малу електронну обчислювальну (лічильну) машину.

Виклад основного матеріалу. Безумовно, що в перші роки незалежності України економічний спад та політична нестабільність не кращим чином вплинули як на науковий потенціал нашої країни, так і на розвиток загальної теорії обчислювальних машин, перспективних засобів обчислювальної техніки, штучного інтелекту та інформатики. Так, якщо за радянських часів в Інституті кібернетики працювало декілька тисяч висококваліфікованих фахівців, то на початку незалежності їх кількість скоротилася до двохсот, а на сьогодні становить понад 300 наукових співробітників, «середній вік яких наближається до середньої тривалості життя в Україні» [4]. Державне фінансування наукових досліджень і на початку доби незалежності, і на сьогодні, дуже м'яко кажучи, бажає кращого.

Негативну роль у розвитку зазначеного напряму творчих досліджень наприкінці минулого століття відіграла доступність майже за безцінь іноземних програмних продуктів (переважно вироблених у США або країнах Західної Європи). Безумовно, дуже добре сидіти вдома та використовувати (споживати) найкращі програмні продукти американських або європейських володільців прав інтелектуальної власності, особливо в умовах, коли особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права щодо цих об'єктів, занадто не виявляють своєї стурбованості стосовно зазначених порушень. Крім того, хто буде в Україні продовжувати здійснювати інтелектуальну діяльність, затратувати власні або державні кошти на створення відповідних програмних продуктів, фільмів, музики та інших творів, якщо найкращі світові примірники таких продуктів доступні цілком безкоштовно та вільно для будь-якого громадянина чи юридичної особи (у тому числі й органів державної влади та місцевого самоврядування)?

Тому до початку XXI століття в Україні майже ніхто не переймався порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності, а тим поодиноким дослідникам цієї проблематики пояснювали, що зазначене питання не є на часі, а більш актуальною та злободенною є політика держави у сфері боротьби за економічну самостійність України, протидії організованій злочинності, вбивствам на замовлення, торгівлею людьми тощо. Водночас саме наприкінці XX століття (аж до початку XXI століт-

тя) на теренах України втілювався у життя один із найбільш поширених маркетингових ходів. Перші майже 10 років з моменту проголошення незалежності Україною іноземні володільці прав на об'єкти інтелектуальної власності (здебільшого американських компаній-виробників програмного забезпечення, фільмів, телепередач, музики, книг та журналів) начебто не звертали жодної уваги на піратство своїх продуктів. Така політика знайшла «підтримку» та «розуміння» і з боку населення України, адже «залізна завіса» часів СРСР була зруйнована, іноземці (особливо громадяни США) стали найкращими друзями, яких ми допустили до колишніх радянських секретів, знищили озброєння, відмовилися від ядерного статусу нашої держави, а вони, у відповідь, повинні долучити нас (громадян України) до світової культури та інших світових надбань, яких ми були вимушено позбавлені за часів СРСР (у тому числі й до надсучасних досягнень у сфері інтелектуальної діяльності).

Велику роль у поширенні в Україні інтелектуального піратства відіграв також характер об'єктів права інтелектуальної власності як нематеріальних, тобто таких, що не витрачаються, не псуються та не мають амортизаційних затрат. Перегляд фільму, прослуховування музики або використання комп'ютерної програми не призводять до прямих втрат володільців виключних майнових прав інтелектуальної власності, а отже, і не спричиняють їм шкоду. Не можна нехтувати й особливостями пострадянського менталітету населення України. Відоме з часів СРСР ставлення до будь-яких цінностей як до таких, що належать кожній особі («все навколо державне, все навколо моє»), та сприйняття усіх оточуючих як певного «товариства» (навіщо хтось буде витрачатися, якщо я можу поділитися з ним тим, що в мене є цілком безкоштовно) призвели до швидкого звикання до «халявного» використання результатів чужої інтелектуальної діяльності не тільки населення України, а й використання піратського контенту у всіх сферах життя суспільства (у господарській, науковій та освітянській діяльності, функціонуванні органів місцевого самоврядування та органів влади і навіть у сфері забезпечення національної безпеки України).

Але у 2001 році ситуація кардинально змінилася. Міжнародний альянс інтелектуальної власності (International Intellectual Property Alliance (IIPA) вніс Україну до «спеціального закону 301» (далі – «Special 301» List), і наша країна відразу ж потрапила до Priority Watch List, а у 2002 році отримала статус «Priority Foreign Country» – стала єдиною країною світу № 1 з інтелектуального піратства. Україна, яка на той час вже остаточно зруйнувала інтелектуальні напрацювання часів СРСР, але не зробила жодного кроку на шляху інноваційного розвитку своєї економічної, культурної, соціальної та наукової сфери, опинилася у залежності від IIPA та «Special 301» List.

Для розуміння складності ситуації, що утворилася на той час в Україні та продовжує загрожувати нашій державі й на сьогодні, необхідно визначитися з функціями ІПРА та наслідками ранжування країн у «Special 301» List цієї організації. International Intellectual Property Alliance заснований у 1984 році для представництва галузей, пов'язаних з авторським правом, в уряді США. Він об'єднує сім торгових асоціацій, які, у свою чергу, об'єднують близько 2000 американських компаній-виробників ділового та розважального програмного забезпечення, фільмів, телепередач, музики, книг і журналів. На основі інформації, яка отримується від таких компаній, що провадять моніторинг порушень прав інтелектуальної власності американських «інтелектуальних» корпорацій у зарубіжних країнах, відповідно до розділу № 301 Закону про торгівлю США, направляють пропозиції Президентові США про застосування санкцій проти країн-порушників. Незважаючи на те, що ІПРА є неурядовою організацією, але враховуючи видатний внесок в економіку США американських компаній-членів цього альянсу (близько 6 % всього ВВП США, що у грошовому еквіваленті значно перевищує річний ВВП України), її рекомендації уряду США, як правило, виконуються негайно.

У 2001–2005 роках наслідком включення нашої країни до «Special 301» List стало застосування американською стороною жорстких економічних санкцій. Вказані санкції істотно обмежили доступ на ринок США провідних товарів українського експорту (металургійної та хімічної продукції, виробів легкої промисловості та аграрного сектору). Без урахування підвищення вартості страхування кредитних ризиків і зниження привабливості держави для іноземних інвесторів, втрати України від зазначених санкцій становили близько 500 млн доларів США [26]. Слід зазначити, що у першу чергу ці втрати понесли одні з найбагатших представників українського бізнесу, які особисто входять до вищого законодавчого органу нашої держави, або інтереси яких активно лоббуються у вказаному органі.

У 2006 році вказаний «пріоритетний» статус з України було знято і вона була переміщена навіть не у Priority Watch List, а в простий список спостереження – Watch List, де знаходяться вже цілком «пристойні» за рівнем інтелектуального піратства країни. Офіційно зазначалося, що такі зміни обумовлені «значним покращенням» протидії інтелектуальному піратству в Україні та «значним зниженням» рівня порушення прав інтелектуальної власності. Але фактично показники рівня таких порушень у вказаний період змінилися тільки на 7 % та знаходилися майже в межах статистичної похибки. Тому слід цілковито підтримати думку, що такі зміни у «пріоритетному» статусі України не були на-

слідком будь-яких об'єктивних змін на краще у питаннях забезпечення охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності американських компаній, а повністю залежали від політичних мотивів та були обумовлені політичною ситуацією в нашій державі у 2004–2005 роках.

Слід констатувати, що «помаранчева влада» будь-яких висновків із вищенаведеної ситуації не зробила. Але 16 жовтня 2012 року в Україні був прийнятий Закон «Про державну підтримку індустрії програмної продукції», спрямований на формування в нашій державі сприятливих умов розвитку індустрії програмної продукції, утворення високопродуктивних робочих місць, залучення інвестицій, збільшення обсягів випуску високотехнологічної продукції, стимулювання наукомісткого експорту та імпортозаміщення, реалізацію науково-технічного потенціалу України.

Наслідком такої державної політики вже у першому півріччі 2013 року стало суттєве зростання кількості суб'єктів господарювання, що визначали видом своєї діяльності сферу інформаційних технологій (було зареєстровано майже 5400 нових суб'єктів). Тільки комп'ютерне програмування здійснювали 226 знов утворених юридичних осіб та 3652 фізичні особи-підприємці [7]. При цьому 40 % ІТ-фахівців здійснювали свою діяльність у місті Києві, 19 % – у Харкові, 16 % – у Львові, 7 % – у Дніпропетровську і 4 % в Одесі [30]. Протягом трьох кварталів 2013 року обсяги капітальних інвестицій за видами економічної діяльності «Комп'ютерне програмування та надання інших інформаційних послуг» становили 450,7 млн грн [25]. За результатами 2013 року в Україні було реалізовано інформаційних послуг та послуг з комп'ютерного програмування на загальну суму 1 млрд 618,8 млн грн.

Лише протягом I півріччя 2013 року обсяг експорту комп'ютерних, телекомунікаційних та інформаційних послуг до країн Європейського Союзу склав 12,5 % від загального обсягу та посів четверте місце після експорту нашою країною транспортних послуг (48 %), послуг із переробки матеріальних ресурсів (15,3 %) та ділових послуг (15,1 %) [1]. У той самий час до Державного реєстру унікальних наукових об'єктів, що становлять суспільне надбання та утворюють матеріально-технічну базу вітчизняної науки, було внесено 10 наукових установ, а загальна кількість збільшилася до 127 таких об'єктів [20]. Слід зазначити, що свого часу Державний реєстр наукових установ був запроваджений з метою збереження унікальних наукових об'єктів, які не піддаються відтворенню, а їх втрата або руйнування мали б вкрай негативні наслідки для розвитку науки та суспільства в нашій державі.

Зазначені державні підходи до підтримки національної ІТ-сфери безумовно збільшили конкуренцію на ринку розробників програмно-

го забезпечення для побутової електроніки, телекомунікацій, охорони здоров'я, енергетики, автомобільної промисловості, медіа, розваг, освіти, фінансів, роздрібної торгівлі та моди. І такий розвиток національних компаній був не на користь іноземних ІТ-офісів, що функціонували в Україні, та призвів до згортання їх роботи. Так, у вересні 2013 року в Україні припинив свою роботу підрозділ Frog найбільшого ІТ-холдингу Aricent Group зі штаб-квартирою у США, офіси якого знаходилися у Києві та Вінниці. Це у той час, як у найкращі часи кількість працівників в українських офісах цієї компанії досягала 700 фахівців, які створювали програмне забезпечення для Disney, GE, HP, Intel, Microsoft, MTV, Qualcomm, Siemens [6].

У першому кварталі 2014 року обсяг реалізованих ІТ-послуг збільшився на 17,5 % та склав 11,4 млрд грн [15]. Україною було укладено низку двохсторонніх угод з іншими державами, спрямованих на встановлення та розвиток взаємовигідних наукових та технічних контактів [27]. Співробітництво в межах зазначених угод передбачало виконання спільних науково-дослідних і технічних проектів, обмін вченими, організацію спільних конференцій, симпозіумів, обмін науковою та технічною інформацією тощо. За оцінками Світового банку, до 2015 року Україна могла посідати шосте місце в світі за обсягами ІТ-експорту, який вбачався одним із ключових джерел надходження коштів до бюджету України [8].

Не склалося. У 2013 році Україна знов була включена до «Special 301» List та набула статусу «пріоритетної іноземної країни» на тій підставі, що в нашій державі «суттєво погіршилася» ситуація з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, має місце високий рівень піратства в мережі Інтернет та використання неліцензійного програмного забезпечення як урядовими, так і приватними установами, що призвело до спричинення американським компаніям-виробникам значної шкоди. За оцінками представників компанії Microsoft, збитки тільки цієї компанії від використання в Україні піратського програмного забезпечення становлять 200 млн доларів США [3]. У категорії «пріоритетних зарубіжних країн» Україна виявилася першою і єдиною країною за останні 7 років. Навіть такі країни, як Алжир, Аргентина, Чилі, Китай, Індія, Індонезія, Пакистан, Росія та Венесуела у звіті ПРА були віднесені до країн із підвищеним рівнем спостереження та включені до Priority Watch List [5].

Інформація Державної служби інтелектуальної власності, що тільки протягом чотирьох місяців 2013 року (з 1 січня до 1 травня) відкрито 316 кримінальних проваджень за фактами вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із недотриманням прав інтелектуальної власності, з яких: 104 кримінальні провадження за фактами порушення авторського та суміжних прав, 131 – за фактами незаконного обігу дисків для лазерних систем зчитування, 75 – за фактами незаконного вико-

ристання знаків для товарів і послуг та 6 – за фактами порушення прав на об'єкти промислової власності; у 22 кримінальних провадженнях досудове розслідування завершено, а у 19 з них складено й направлено до суду обвинувальний акт; виявлено 85 адміністративних правопорушень, пов'язаних із недотриманням прав інтелектуальної власності та незаконним розповсюдженням компакт-дисків; у правопорушників вилучено понад 30 тис. примірників аудіовізуальної продукції на загальну суму понад 880 тис. грн і фальсифікованої продукції з незаконним використанням товарних знаків на загальну суму близько 1,4 млн грн; припинено діяльність п'яти підпільних цехів з виробництва фальсифікованої продукції з незаконним використанням знаків для товарів і послуг [24], жодним чином не вплинула на рішення уряду США щодо застосування економічних санкцій.

Зміна політичної, економічної та соціальної ситуації в Україні на межі 2013–2014 років та запровадження вищенаведених обмежень з боку світової спільноти, що так чи інакше були пов'язані з дотриманням прав на об'єкти інтелектуальної власності, далеко не кращим чином вплинути й на динаміку розвитку IT-індустрії в нашій країні. Так, компанія «4A Games», український розробник комп'ютерних ігор «Metro 2033» та «Metro: Last Light», прийняла рішення про перенесення свого головного офісу на Мальту. Вказане рішення було вмотивовано тим, що перенесення головного офісу на територію держави-члена Європейського Союзу дозволить компанії краще конкурувати на міжнародних ринках та залучити до роботи у «4A Games» як українських програмістів, так і фахівців з Мальти та інших країн. Крім того, зазначалося, що Мальта пропонує набагато кращі стимули для ведення бізнесу, пов'язаного з комп'ютерним програмуванням [28]. На головній сторінці порталу Dou.ua, найбільшій інтернет-спільноті програмістів в Україні, 19 січня 2014 року з'явилося повідомлення: «Існування dou.ua в рамках українського правового поля не є можливим. Хочете – забирайте». На сторінці також вказувалися логін та пароль для доступу до сервера, на якому був розміщений портал [9].

Але вже у квітні 2014 року, коли за оцінками International Data Corporation (IDC) внаслідок втрати Криму, війни на Донбасі, банківської кризи, жорстких вимог МВФ та, особливо, різкого падіння гривні, сумарний IT-бюджет ключового бізнесу впав в Україні на 40 %, а за рівнем споживання програмного забезпечення та IT-послуг наша держава опинилася далеко в аутсайдерах і посіла місце на одному рівні з Пакистаном і Нігерією, офіс торгового представництва США вирішив виключити Україну з «Special 301» List, не присвоювати їй будь-якого статусу і не вживати додаткових заходів [19]. При цьому представники ІІРА наголошили на тому, що «...претензії щодо непрозорості збору авторських від-

рахувань в Україні, використання неліцензійного програмного забезпечення державними органами, а також масштабів поширеності піратства в країні й далі лишаються актуальними» [23]. Водночас політичні мотиви прийняття такого рішення урядом США навіть не приховуються [22].

На нашу думку, загальнозрозумілою також є і та обставина, що суттєве зuboжіння населення України неминуче призводить та буде призводити у подальшому до значного збільшення кількості порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності, адже виключні майнові права на такі об'єкти, як правило, належать іноземним особам або транснаціональним корпораціям, і на їх вартість не впливають ті процеси, що відбуваються в економіці нашої держави.

Зазначене безумовно вплине і на ставленні населення України до фактів порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності. У 2012 році компанією Research & Branding Group було проведено дослідження громадської думки щодо ставлення українців до боротьби з інтернет-піратством. За результатами особистого інтерв'ю 2079 респондентів у 24 областях України та АР Крим було встановлено, що дві третини українців (61 %) визнали, що вони абсолютно не готові до купівлі ліцензійного контенту (програмного забезпечення, музики, фільмів, електронних книжок тощо), в той час як про свою готовність купувати виключно ліцензійний продукт висловилися тільки 9 % опитаних. З твердженням, що боротьба з інтелектуальним піратством – це не більше ніж лобіювання інтересів великих компаній, українці скоріше погодилися, ніж не погодилися (41 % та 8 % відповідно). Також українці скоріше погодилися, ніж не погодилися, що занадто високі для більшості пересічних громадян України ціни на ліцензований контент обмежують їх доступ до передових знань, а відповідно – віддаляють Україну від високорозвинених країн. Водночас думки українців щодо закриття сайтів, через які поширюється неліцензійний контент, або обмеження доступу до таких ресурсів поділилися майже порівну. За умов, що наша країна прагне стати частиною цивілізованого світу, такі кроки підтримували 21 % респондентів. Не погоджувалися із запровадженням наведеної практики 25 % опитаних [18]. Тим більше, що керівництво ІПА, як й інших схожих об'єднань (International Data Corporation (IDC), Business Software Alliance (BSA) та ін.), через зuboжіння населення нашої держави не може не розуміти неминучого зростання на теренах України як фактів порушення прав інтелектуальної власності, так і суттєвого збільшення збитків іноземних виробників програмного забезпечення, фільмів, телепередач, музики, книг та журналів, але разом з тим достатньо спокійно реагує на процеси, що на сьогодні відбуваються в Україні в питаннях дотримання прав на такі об'єкти.

Україна являє собою величезний ринок збуту інтелектуальної продукції, і жоден бізнесмен за власним бажанням не відмовиться від такого ринку, залишивши його «на відкуп» інтелектуальному піратству. Однак практично всі найбільші ІТ-концерни у світі залежать від реалізації своєї продукції в державному секторі та особливо у військовій сфері. Саме тому уряд США як один із найбільших споживачів програмного контенту (ІТ-послуг та програмного забезпечення), має можливість безпечібно диктувати свої умови бізнесу залежно від тієї державної політики та зовнішньополітичних інтересів, що існують на даний момент. Саме підтвердженням такого впливу Державного департаменту США на компанії-виробників інтелектуального продукту і є виключення України з «Special 301» List. З іншого боку, якщо в уряді США виникне потреба розширення санкцій в ІТ-сфері щодо України, немає жодних сумнівів, що наша країна буде цілком позбавлена більшості іноземних програмних продуктів, технологій і систем, як це на сьогодні відбувається щодо Російської Федерації [13].

Майже одночасно з падінням в Україні ІТ-сфери американський уряд разом із посольством України в США запустили сайт із рекламою української ІТ-індустрії SupportUkraine.us та вийшли з ініціативою щодо організації ІТ-аутсорсингу, що надає можливість американським і європейським компаніям вести бізнес дистанційно за допомогою мережі Інтернет [31]. У квітні 2014 року уряд України спільно з провідними ІТ-аутсорсерами оголосив про початок спільного проекту із перетворення нашої країни на «аутсорсингову Долину» та рушійну силу в ІТ-сфері всієї Європи. Ініціатори програми сподівалися, що податкові пільги та інші кроки з боку органів державної влади сформує сприятливі умови для українських фахівців, зупинять відтік за кордон українських розробників програмного контенту та забезпечать створення 100 000 нових робочих місць в ІТ-сфері до 2020 року [29].

Начебто гарна справа, яка спрямована на підтримку вітчизняних ІТ-фахівців у дуже складний час для нашої країни. Але під незрозумілим для багатьох пересічних громадян терміном «ІТ-аутсорсинг» мається на увазі програмування на замовлення для закордонного клієнта, тобто так зване офшорне програмування. На відміну від авторського програмування, коли виключні майнові права інтелектуальної власності залишаються в Україні й слугують подальшому розвитку як цієї важливої галузі, так і економіки нашої держави в цілому, офшорне програмування здійснюється українськими фахівцями в інтересах іноземного замовника та в інтересах іншої країни, тобто не ставить на меті розвиток іншої держави та її економіки [21].

Зацікавленість іноземних замовників у використанні саме українських фахівців-програмістів цілком обґрунтована через високий рівень

їх підготовки та здатність до розв'язання найбільш складних питань у сфері програмного забезпечення. Так, для розвитку своїх корпоративних карт Єврокомісія обрала саме рішення українського розробника Володимира Агафонкіна. Створена ним бібліотека Leaflet буде використовуватися для онлайн-карт у відділах Communication та Eurostat, а також для візуалізації даних на дочірніх сайтах [11].

Слід також підкреслити, що такі фахівці здобули відповідну освіту та професійні навички, як правило, за рахунок нашої держави, при тому що відповідні податки замовник сплачує за місцем своєї реєстрації (за межами України), заробітна плата українським фахівцям сплачується шляхом перерахування відповідних коштів на їх банківський рахунок без сплати будь-яких податків до бюджету України (у такому собі електронному «конверті»), а ІТ-фахівці залишаються на території України та користуються відповідними пільгами чи привілеями (наприклад, субсидії з ЖКП або допомога з безробіття), мають право на пенсію за віком, що забезпечується коштами пенсійного фонду України, тощо. Тобто прибутки або вигоду від діяльності таких офшорних фахівців переважно отримує замовник офшорного програмування та країна, що організувала ІТ-аутсорсинг, а Україна бере на себе витрати щодо підготовки та утримання відповідного фахівця.

Крім того, за умов досягнення високого рівня підготовки та професійних навичок, такі висококваліфіковані спеціалісти зазвичай виїжджають за межі нашої країни назавжди, що призводить до «втрати інтелекту». Враховуючи, що тільки в ЄС кількість ІТ-вакансій зростає щороку на 100 тис. і у цій сфері до 2015 року в Європейському союзі може утворитися 900 тис. вакансій, на які не знайдеться відповідної кількості кандидатів через гостру нестачу кваліфікованих спеціалістів з інформаційних технологій [12], перспективи авторського програмування та інноваційного напрямку розвитку економіки України здаються нам дуже примарними.

Однак необхідно брати до уваги й негативні наслідки санкцій або інших обмежень, що можуть застосовуватися замовниками офшорного програмування щодо певної категорії фахівців чи осіб, які здійснюють таке програмування на певних територіях. Так, у зв'язку з окупацією Криму, компанія Apple заблокувала аккаунти розробників, які використовували developer apple. У листі, що був надісланий кримським розробникам, які співпрацювали з Apple, йдеться про розірвання користувальної угоди у зв'язку з санкціями Європейського союзу від 18 грудня 2014 року та США від 19 грудня того ж року [2].

Незрозумілість ситуації, що склалася, зростає ще більше через політику нового керівництва країни у цій сфері. На сайті Адміністрації Пре-

зидента 5 травня 2014 року було розміщено Указ за підписом О. Турчинова про посилення інформаційної безпеки та створення національної захищеної операційної системи та антивірусу. Відповідальними за цей напрям роботи визначені Національний інститут стратегічних досліджень та СБУ, які наприкінці літа минулого року повинні були надати відповідний проект на розгляд Ради національної безпеки і оборони України [10]. Минув майже рік, але про жодні реальні кроки у відповідному напрямі забезпечення національної безпеки України нічого не відомо.

Більше того, заступник Глави Адміністрації Президента України Д. А. Шимків нещодавно заявив, що українська влада не має наміру створювати пільгові умови для національного ІТ-сектору. На його думку, з точки зору держави буде великою помилкою віддавати перевагу будь-якій одній індустрії, а ІТ-сфера буде добре розвиватися і сама по собі, адже показує непогану динаміку. За словами чиновника, 2015 рік – не час для надання пільг: «Чтобы что-то инвестировать, нужно чтобы было, что инвестировать. А у нас не хватает денег на ключевые вещи (курсив наш – Х. В.)». Д. А. Шимків також додав, що представники ІТ-галузі, які погрожують виїхати з України через відсутність пільгового режиму, можуть це зробити: «Если есть IT-бизнесмены, которые хотят встать и уехать из-за отсутствия льгот в стране, которая находится в состоянии войны и борется за свою независимость, – мы не вправе их задерживать» [32].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Викладене дозволяє констатувати, що моніторингова діяльність та протидія порушенням виключних майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності компаній-виробників США та країн Європейського союзу в інших державах не є справжньою метою існування неурядових об'єднань володільців прав на такі об'єкти. Водночас економічні санкції та обмеження, що запроваджуються урядами відповідних високорозвинених країн за поданням таких неурядових об'єднань, не мають нічого спільного з рівнем дотримання або порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Принаймні щодо України застосування наведених обмежень та санкцій за порушення виключних майнових прав інтелектуальної власності компаній-виробників програмного забезпечення, фільмів, телепередач, музики, книг та журналів здійснюється з метою впливу на зовнішню або внутрішню політику держави. Метою вказаних дій також слід визнати й намагання високорозвинених країн з добре відпрацьованою індустрією створення та обігу інтелектуального контенту позбутися можливої конкуренції у цій сфері.

Можна стверджувати, що сучасна державна політика України на сьогодні перешкоджає інноваційному вектору розвитку нашої країни, офшорне програмування (ІТ-аутсорсинг) не вирішує жодної з проблем, що стоять зараз на часі, а відповідна галузь повинна терміново бути переорієнтована на авторське програмування та створення інших інтелектуальних продуктів, що дозволять нашій державі посісти достатньо авторитетне місце на світовому ринку об'єктів права інтелектуальної власності.

Створення національного авторського програмного забезпечення та інших національних об'єктів права інтелектуальної власності для України є необхідною умовою здобуття нашою державою реальної, а не проголошеної незалежності. Тільки такий інноваційний напрям розвитку економіки України на сьогодні може забезпечити сталий і єдиний можливий напрям виходу з глобальної економічної кризи, в якій перебуває наша держава. Зазначене актуалізує й реальний стан промисловості в Україні, що на сьогодні вже фактично зруйнована, а також неспроможність аграрного сектору без належної державної підтримки виконувати провідну роль в економічному розвитку нашої держави. А такої підтримки на сьогодні немає і найближчим часом розраховувати на неї не доведеться.

Список використаних джерел

1. 12,5 % украинского экспорта в Евросоюз составляют IT-услуги, – Госстат [Електронний ресурс] // Цензор.НЕТ : [веб-сайт]. – Режим доступу : http://censor.net.ua/news/253757/125_ukrainskogo_eksporta_v_evrosoyuz_sostavlyayut_ituslugi_gosstat
2. Apple расторгла соглашение с программистами Крыма [Електронний ресурс] // Voozl.com: [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://voozl.com/material/apple-rastorgla-soglasheniya-s-kryima>
3. Microsoft обвинила власть Украины в 200-миллионном ущербе [Электронный ресурс] // УНИАН : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://www.unian.net/science/885530-microsoft-obvinila-vlast-ukrainyi-v-200-mil-uscherbe.html>
4. Бернатович А. Украина опять «Пират № 1»? [Электронный ресурс] // IT Expert : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://itexpert.org.ua/rubrikator/item/22739-ukraina-opyat-pirat-%E2%84%961.html>
5. В США признали Украину «пиратом номер один» [Электронный ресурс] // Глагол-инфо : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://glagol-info.com/news/6794-v-ssha-priznali-ukrainu-piratom-nomer-odin>

6. В Украине закрывается крупнейший иностранный IT-офис: американцы уходят с нашего рынка [Электронный ресурс] // Цензор.НЕТ : [веб-сайт]. – Режим доступа : http://censor.net.ua/news/254765/v_ukraine_zakryvaetsya_krupneyishiy_inostrannyi_itofis_amerikantsy_uhodyat_s_nashego_rynka
7. В Украине начали активно регистрировать IT-бизнес – Укргосреестр [Электронный ресурс] // Газета Нова Година : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://ng.pl.ua/2013/06/30/v-ukrayne-nachaly-aktyvno-rehystryrovat-it-byznes-ukrhosr/>
8. В Украине реализовали IT-услуг на 1,6 млрд грн [Электронный ресурс] // Финансовый портал Минфин : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://minfin.com.ua/2014/03/21/1964659/>
9. В Україні закrywся найбільший портал програмістів [Електронний ресурс] // Lviv24.at.ua : [веб-сайт]. – Режим доступу : http://lviv24.at.ua/news/v_ukrajini_zakrivsja_najbilshij_portal_programistiv/2014-01-19-1046
10. Власти Украины намерены создать национальную операционную систему и антивирус [Электронный ресурс] // ВЕСТИ Репортер : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://vesti-ukr.com/nauka-i-tehnologii/50531-vlasti-ukrainy-namereny-sozdat-nacionalnuju-operacionnuju-sistemu-i-antivirus>
11. Еврокомиссия выбрала решение украинского разработчика для своих онлайн-карт [Электронный ресурс] // Likely.club : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://likely.club/%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BA>
12. ЕС грозит кадровый коллапс в сфере IT [Электронный ресурс] // FINANCE.UA : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://news.finance.ua/news/~305585>
13. IT-война вместо холодной: как это повлияет на Россию [Электронный ресурс] // Internetua : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://internetua.com/IT-voina-vmesto-holodnoi--kak-eto-povliyaet-na-rossia>
14. Накануне обретения независимости Украина была одной из самых высокотехнологичных стран – эксперт [Электронный ресурс] // ГолосUA : [веб-сайт]. – Режим доступа : http://ru.golos.ua/ekonomika/13_08_23_nakanune_obreteniya_nezavisimosti_ukraina_byla_odnoy_iz_samyih_vyisokotehn
15. Объем IT-услуг в Украине в I квартале текущего года превысил 3 млрд грн [Электронный ресурс] // Телеграф : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://telegraf.com.ua/1244037-obem-it-uslug-v-ukraine-prevyisil-3-mlrd-grn.html>

16. Основи цивільного законодавства Союзу РСР і республік : Закон СРСР від 31 трав. 1991 р. № 2211-І // Відомості Верховної Ради СРСР. – 1991. – № 26. – Ст. 733.
17. Поппер Карл. Відкрите суспільство та його вороги. Т. II. Спалах процвіта : Гегель, Маркс та послідовники / Поппер Карл ; пер. з англ. О. Буценко. – К. : Основи, 1994. – 494 с.
18. Проект «Отношение украинцев к борьбе с интернет-пиратством»: Пресс-релиз [Електронний ресурс] // ООО «Research & Branding Group»: [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://rb.com.ua/upload/medialibrary/PRLPO2012.pdf>
19. Рядом с Нигерией и Пакистаном. Аналитики оценили упадок украинских IT [Електронний ресурс] // Інформаційний Кур'єр : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://infocourier.com.ua/?p=49534>
20. Семиноженко В. В Україні налічується 127 унікальних наукових об'єктів [Електронний ресурс] // Вища освіта : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://vnz.org.ua/novyny/nauka/5401-vsemynozhenko-v-ukrayini-nalichuetsja-127-unikalnyh-naukovyh-obektiv>
21. Скрипник О. Усі українські IT-компанії розуміють, що аутсорсинг – це не панацея [Електронний ресурс] // Тиждень.ua : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://tyzhden.ua/Society/130705>
22. США більше не вважають Україну головним піратом у світі [Електронний ресурс] // Lviv24.at.ua : [веб-сайт]. – Режим доступа : http://lviv24.at.ua/news/ssha_bilshe_ne_vvazhajut_ukrajinu_golovnim_piratom_u_sviti/2014-05-05-6294
23. США виключили Україну зі списку запеклих «піратів» [Електронний ресурс] // NEWSru.ua : [веб-сайт]. – Режим доступа : http://txt.newsru.ua/arch/ukraine/05may2014/otchet_301.html
24. У відносинах з Україною США приділяють особливу увагу питанням захисту прав ІВ [Електронний ресурс] // Державна служба інтелектуальної власності України : [офіц. веб-портал]. – Режим доступа : http://sips.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&t=rec&id=2212&fp=621
25. У комп'ютерне програмування та українські IT інвестували 450 млн грн [Електронний ресурс] // FINANCE.UA : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://news.finance.ua/ua/news/~/319387>
26. У Януковича хочуть уникнути санкцій США за боротьбу з «піратством» [Електронний ресурс] // Економічна правда : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://www.epravda.com.ua/news/2013/07/13/385412/>
27. Украина и Казахстан подписали программу ИТ-сотрудничества на 5 лет [Електронний ресурс] // ProIT : [веб-портал]. – Режим доступа : <http://proit.com.ua/news/telecom/2013/04/05/102910.html>

28. Украинский разработчик компьютерных игр переезжает на Мальту [Электронный ресурс] // «Информационное Агентство «ЛІГАБізнесІнформ»: [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://biz.liga.net/all/it/novosti/2747137-ukrainskiy-razrabotchik-kompyuternykh-igr-pereezhaet-na-maltu.htm>
29. Україну сделают «аутсорсинговой Долиной» Европы [Электронный ресурс] // Издание AIN.UA : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://ain.ua/2014/04/02/518318>
30. Україна – четверта в світі за кількістю ІТ-фахівців [Електронний ресурс]//UNIAN.NET:[веб-сайт].–Режимдоступу:<http://www.unian.ua/society/768725-ukrajina-chetverta-v-sviti-za-kilkistyu-it-fahivtsiv.html>
31. Уряд США запустив проект працевлаштування фахівців української ІТ-індустрії [Електронний ресурс] // «ПіК» : [веб-сайт]. – Режим доступа : <http://www.pic.com.ua/uryad-ssha-zapustyv-proekt-pratsevashtuvannya-fahivtsiv-ukrajinskoji-it-industriji.html>
32. Шимків представителям ІТ-сектора: Льгот не будет. Не нравятся – вставляйте и уезжайте [Электронный ресурс] // Цензор.НЕТ : [веб-сайт]. – Режим доступа : http://censor.net.ua/news/320509/shimkiv_predstavitelyam_itsektora_lgot_ne_budet_ne_nravitsya_vstavayite_i_uezjajte

Стаття надійшла до редакції 06.05.2015.

Вадим Борисович Харченко,

доктор юридических наук, доцент

(Харьковский национальный университет внутренних дел,
Харьков, Украина)

КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОМУ ПИРАТСТВУ ОРГАНАМИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ УКРАИНЫ И ИНОСТРАННЫМИ НЕПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫМИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ: ОЖИДАНИЯ И РЕАЛЬНОСТЬ

В статье рассматриваются вопросы применения в отношении Украины разного рода ограничений во внешнеэкономической деятельности, связанных с нарушением прав на объекты интеллектуальной собственности. Анализируются гносеологические аспекты распространения в Украине интеллектуального пиратства, государственной политики противодействия указанным посягательствам, а также определяются направления и конкретные шаги построения в нашей стране инновационного общества. Обосновывается, что осуществление разнообразного воздействия на ИТ-сферу в Украине со стороны как правительств отдельных государств, так и неправительственных

об'єдинений компаній-производителей интеллектуального контента не обусловлено уровнем нарушения прав на объекты интеллектуальной собственности в нашей стране, а зависит от конкретной политической ситуации и имеет целью внешнее влияние на государственную политику Украины. В то же время такие действия нарушают и права на защиту от недобросовестной конкуренции, существенно усложняют (вплоть до уничтожения) производство делового и развлекательного программного обеспечения в Украине, а также обуславливают эксплуатацию отечественных специалистов исключительно в направлении оффшорного программирования (IT-аутсорсинг).

Ключевые слова: детерминанты преступлений в сфере интеллектуальной собственности; Международный альянс интеллектуальной собственности (IIPA); «Special 301» List; IT-аутсорсинг.

Vadym B. Kharchenko,

Doctor of Law, assistant professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

CRIMINOLOGICAL COMBATING INTELLECTUAL PIRACY BY PUBLIC AUTHORITIES OF UKRAINE AND FOREIGN NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS: EXPECTATIONS AND REALITY

The development of the modern culture and material production is impossible without the use of the results of human creativity, legal regulation of intellectual property rights and proper ensuring of the rights protection on such intangible objects from their violation. If we make a retrospective analysis of the intellectual development of our country, Ukraine in 1990 was, one of the most high-tech countries, and the number of research institutes and institutions surpassed all world countries. Despite the significant lag in living standards, Ukraine was ranked 10 in the world, ahead of even the United States, according to the quality of life that is defined by education, medical care, housing availability, accessibility of employment, etc. The above stated has fully defined the sphere of high technologies.

Undoubtedly, recession and political instability in the early years of independent Ukraine has negatively influenced the scientific potential of our country. Nearly the first 10 years of Ukraine's independence foreign holders of intellectual property did not pay any attention to the piracy of their products. But the situation in 2001 has essentially changed. International Intellectual Property Alliance (IIPA) has entered Ukraine on the "special law 301" (hereinafter – «Special 301» List) and our country has immediately got into the Priority Watch List, and in 2002 has received the status of "Priority Foreign Country" – has become the only country in the world number one in intellectual piracy. Ukraine, which had already completely destroyed the intellectual achievements

of the Soviet times, but had not made any step towards innovation development of its economic, cultural, social and scientific spheres, became dependant on the IIPA and «Special 301» List.

However, October 16, 2012 Ukraine has adopted the Law “On state support of software industry” aimed at building favorable conditions for the development of software industry, formation of high-performance jobs, attracting investments, increase output of high-tech products, stimulation of high technology exports and incentives import, implementation of scientific and technical potential of Ukraine. These national approaches in supporting the national IT-sphere, certainly increased competition on the software market for consumer electronics, telecommunications, health care, energy, automobile industry, media, entertainment, education, finance, retail trade and fashion.

Change of the political, economic and social situation in Ukraine on the verge of 2013–2014 years and implementation of restrictions from the international community, which somehow were connected with the observance of intellectual property rights, has not positively influenced the dynamics and development of IT-industry in our country. This situation becomes even more confusing because of the policy of the leaders in this area. Thus, the Deputy Head of the Presidential Administration of Ukraine has recently said that the Ukrainian government does not intend to create privileged conditions for national IT-sector.

Above stated allows us to ascertain that the monitoring activities and counteraction infringement of exclusive ownership on the objects of intellectual property of manufacturers from the United States and the European Union in other states are not a real objective of the existence of non-governmental associations of holders of the rights on these objects. At least the usage of these restrictions and sanctions for violation of exclusive intellectual property rights of companies producing software, movies, TV shows, music, books and journals is realized in Ukraine to influence its foreign or domestic policy. The purpose of these actions should also be admitted the efforts of the developed countries with well established industry of creation and circulation of intellectual content to get rid of possible competition in this area.

Key words: *determinants of crimes in the sphere of intellectual property; International Intellectual Property Alliance; «Special 301» List; IT outsourcing.*

